

avhandlingen. Forskningsfrågan sägs vara att undersöka Bo Giertz teologi om prästämbetet, men huvudkapitlet om prästämbetet inleds först på sidan 221. Även om de inledande kapitlen ger viktiga ingångar i såväl Giertz teologi som i den bredare samhällskontexten kunde enligt min mening större tonvikt lagts vid just analysen av prästämbetet i relation till tidigare forskning. Författaren söker studera både Giertz teologi i dess helhet och hans syn på prästämbetet vilket ger ett något splittrat intryck. De biografiska elementen kunde även ha tonats ned något till förmån för den självständiga analysen och tydliggörandet av forskningsresultaten i relation till de teoretiska utgångspunkterna. Texten tenderar stundtals att bli en aning deskriptiv till sin karaktär, vilket förmodligen har att göra med att så mycket ska utredas och detta tror jag kunde ha avhjälpats genom en tydligare avgränsning. Trots dessa avslutande anmärkningar kan det konstateras att avhandlingen ger en mycket god ingång till Bo Giertz teologi och att Ollilainen med sin studie bidrar med flera helt nya forskningsresultat.

*Jakob Evertsson
Docent, Enköping*

**Magdalena Waligórska & Tara Kohn (red.).
Jewish Translation – Translating Jewishness.
Berlin: De Gruyter. 2018. 533 s.**

Den moderna hebreiska poesins store pionjär, Chajim Nachman Bialik (1873–1934), jämförde läsning via översättningar med att ”kyssa bruden genom en slöja”. Den judiska litteraturen spänner över årtusenden och mängder av språkvärldar: från antika pergamentrullar på arameiska till dagens litterära estrader i Warszawa, Buenos Aires och Tel Aviv. Texter som ursprungligen författades i judisk kulturmiljö på hebreiska, grekiska, judeo-arabiska, judeo-persiska, latino och jiddisch översätts ständigt till all världens tungomål. Även om undertecknad exeget kan hålla med Bialik om originalspråkets intimitet, ligger det i den judiska

litteraturhistoriens natur att berättelsens brud behängs med slöjor, vissa skirare än andra. Den judiska litteraturen är polyglott, så mycket är säkert. Men vad kännetecknar egentligen ”judisk litteratur”? Och om begreppet ”judisk litteratur” är svepande, hur kan man då tala om ”judisk översättning”?

Just frågan om begreppet judisk översättning öppnar *Jewish Translation – Translating Jewishness*. Innebär det att översättaren själv måste vara jude, verka i en judisk kulturmiljö eller ansluta sig till en särskild judisk översättningsfilosofi? Översättningsteoretikern Gideon Toury (1942–2016) menade att judisk översättning inte bara inbegriper arbeten kopplade till judiska språk, utan även översättningar mellan två icke-judiska språk, om textens ämne eller persongalleri uppvisar ”en judisk karaktär”. Naomi Seidman, professor i judiska studier, talar om en typisk judisk inställning till översättning: strävan efter att föra läsaren närmare källtexten. Föreliggande antologi lämnar dock skyndsamt frågan om översättnings ”judiskhet” därhän och låter sig ledas av sociologen Zygmunt Baumans (1925–2017) ord: ”Översättning är en process av självskapande och ömsesidigt skapande; [...] men om översättande skapar den översatta texten, översätter det också översättaren.”

I Baumans anda behandlar antologins författare översättning som en central judisk kulturell praktik och utforskar dess roll i diasporan och i byggandet av en judisk stat. Essäerna undersöker hur översättning gett näring till judisk kultur, byggt broar till den kristna och muslimska världen och definierat de flytande gränserna mellan judisk självuppfattning och den Andre. Eftersom översättning, med Baumans ord, utgör kulturernas mötespunkt och gränsland, syftar antologin till att utforska hur den använts som verktyg för att konstruera bilden av ”oss” och ”dem” – ett gränsöverskridande som tillåter både vänskapligt utforskande och fientligt intrång.

Essäerna sorteras under fyra delar, varav den första delen som behandlar biblisk

litteratur är anmärkningsvärt kortare än de övriga. Wojciech Kosior studerar hur den hebreiska termen *nefilim* (se 1 Mos. 6:4 och 4 Mos 13:34) framställs i Septuaginta och vill med sin studie blottlägga hur överföringen av ett enda begrepp från en språkvärld till en annan på samma gång klargör och grumlar dess innebörd. I antologins andra och sista essä på temat bibelöversättningar argumenterar Orr Scharf för att Martin Bubers (1878–1965) och Franz Rosenzweigs (1886–1929) översättning av den hebreiska bibeln vittnar om att de sökte utvidga läsekretsen och öppna upp för interreligiös dialog. Genom att inte ”förändra språket till tyska fraser och idiom”, menar Scharf att Bubers och Rosenzweigs bejakande av hebreiskans krångligheter syftade till att skapa resonans hos de judiska läsarna, samtidigt som den ger kristna läsare tillgång till den judiska bibeln. Scharf sätter Bubers och Rosenzweigs projekt i kontrast till en långdragen tolkningsförbittring, som innebär att ”troende såväl som forskare av olika konfessioner” har svårt att mötas över olika bibelöversättningar. Essän avslutas med en uppfriskande uppmaning:

Buber's and Rosenzweig's endeavour, though partially camouflaging its own agenda and motivations, offers Christian readers access to the Jewish Bible: providing a sense of its resonance in the Jewish ear and the Jewish mind, and an idea of how this resonance is linked to the long and vibrant history of Jewish Bible exegesis. At the same time, it offers a reminder that dialogue can, and sometimes should, include an agreement to disagree. (s. 59)

Antologins andra del fokuserar på översättningens ”gränsland och broar” och behandlar frågor om hur översättning kan skapa och upprätthålla gränser inom en grupp, samt ge näring åt kollektiva identiteter. Marek Tuszewickis bidrag handlar om växelverkan mellan icke-judiska språk och judisk magi. I öst- och centraleuropeiska texter från tiden

kring sekelskiftet 1900 kan vi läsa om judar som bar amuletter mot feber med namnet Jesus ingraverat. Besvärjelser översattes från olika språk och judiska helare mässade magiska ramsor på jiddisch eller ukrainska – eller en kombination av båda språken. Trots inlån av magiska praktiker från grannarna, fanns också ett stort mått av misstänksamhet: om grannen talade ett annat språk kunde misstankor om trolldom väckas. I många regioner sa judar besvärjelser eller gjorde den apotropeiska *fica*-gesten när de såg en romersk-katolsk eller ortodox präst. De magiska praktikerna skapade både gränser och broar till de omgivande kulturerna.

Essäerna i del tre sorteras under temat ”migration and inspiration” och fokuserar på judisk exiltillvaro, samt det sionistiska projektet och dess konsekvenser. Översättning kan vara en källa till social imitation, exempelvis genom att ändra judiska efternamn, men översättning kan också tjäna som en kreativ arena där man kan korsa gränser och omförhandla gruppens identitet. Antologins sista del behandlar judisk översättning och översättning av judiskhet i skuggan av *Shoah*. Dorota Glowacka undersöker översättningens roll i överlevandets läkningsprocess. På vilket språk lämnar man vittnesbörd om den yttersta grymheten? Översättning kan erbjuda den traumatiserade ett ”neutralt språk”. Glowacka menar att *Shoah* saknar nationellt språk, och att den translingvistiska horisont som kännetecknar vittnesmålen motverkar att något visst språk monopoliserar berättelsen om *Shoah*.

Antologin avslutas med ett appendix innehållande intervjuer med författare och översättare som reflekterar kring komplexiteten i att översätta upplevelserna av *Shoah* till ett litterärt språk. Det är ett överraskande tillägg som ”översätter” teori till praktik och därför blir högintressant för undertecknad, som också extraknacker som översättare av hebreisk skönlitteratur.

Jewish Translation – Translating Jewishness bjuder på fascinerande nedslag i den judiska översättningshistorien. Eller, åtminstone den

moderna historien, eftersom antiken och medeltiden knappt avhandlas alls, någonting som är egendomligt med tanke på den blomstrande översättningsverksamhet som då pågick. Bland de 22 författarna märks för övrigt bara en bibelforskare. Det är en lovvärd idé att tematiskt behandla judisk översättning som brobyggare, gränsdragare och konstruktör – såväl av egen identitet som den Andres. Men man misslyckas grundligt med att redogöra för den mer än två milenier långa historien av översättning som central judisk kulturell praktik. Jag kan leva med att översättningen till sin natur är beslöjad, men avtäck för all del hela den judiska översättningshistorien.

*Natalie Lantz
Doktorand, Uppsala*